

Надруковано. Наукові праці Національного університету харчових технологій. Маркетинг. Інвестиції. Інновації. – К. : НУХТ, 2006. – Ч.1. – С. 87–89.

<p>Левченко Ю.Г. аспірант Національного університету харчових технологій. Теоретико-методологічні аспекти інновацій та інноваційного процесу підприємств Анотація. У статті досліджені різні погляди зарубіжних та вітчизняних вчених щодо інтерпретації поняття інновація та інноваційний процес, уточнено поняття інновація, визначені основні властивості інноваційних процесів та виявлені розбіжності між поняттями інновація та нововведення. Ключові слова: інновація, нововведення, інноваційний процес.</p>	<p>Левченко Ю.Г. аспірант Национального университета пищевых технологий. Теоретические аспекты инноваций и инновационного процесса предприятий Аннотация. В статье исследованы взгляды зарубежных и отечественных ученых по интерпретации понятия инновация и инновационный процесс, уточнено понятие инновация, определены основные свойства инновационных процессов и выявлены расхождения между понятиями инновация и нововведения. Ключевые слова: инновация, нововведение, инновационный процесс.</p>	<p>Levchenko J. post-graduate of National university of food technology. The teoretical and methodological aspects of innovations and innovative process of enterprises. Summary. In the article investigational different looks of foreign and domestic scientists in relation to interpretation of concept innovation and innovative process, a concept is specified innovation, certain basic properties of innovative processes. Key words: innovation, innovation, innovative process.</p>
--	--	---

**ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ІННОВАЦІЙ ТА
ІННОВАЦІЙНОГО ПРОЦЕСУ ПІДПРИЄМСТВ**
**THE THEORETICAL AND METHODOLOGICAL ASPECTS OF
INNOVATIONS AND INNOVATIVE PROCESS OF ENTERPRISES**

Левченко Юлія Григорівна, аспірант Національного університету харчових технологій. **Levchenko Yuliya** post-graduate of National university of food technology.

Анотація. В статті досліджені різні погляди зарубіжних та вітчизняних вчених щодо інтерпретації поняття інновація та інноваційний процес, уточнено поняття інновація, визначені основні властивості інноваційних процесів та виявлені розбіжності між поняттями інновація та нововведення.

Summary. In the article investigational different looks of foreign and domestic scientists in relation to interpretation of concept innovation and innovative process, a concept is specified innovation, certain basic properties of innovative processes.

Ключові слова: Інновація, нововведення, інноваційний процес.

Key words: Innovation, innovation, innovative process.

I. Вступ. В наш час проблематика інновацій викликає інтерес багатьох вчених-економістів. Як у світовій, так і вітчизняній літературі є багато поглядів щодо сутності поняття „інновація”. Але не існує узагальнюючого визначення цього терміну, існують розбіжності з ряду важливих методологічних питань, тлумачення основних категорій, про що свідчить спеціальна література.

II. Постановка задачі. Дослідити різні погляди зарубіжних та вітчизняних вчених щодо визначення поняття інновація, нововведення, інноваційний процес; показати відмінності між цими поняттями. Визначити основні властивості інноваційних процесів.

III. Результати. Термін „інновація” запровадив відомий австрійський економіст Й. Шумпетер у 1912 році у своїй праці „Теорія економічного розвитку”. В даній праці Й. Шумпетер говорив не так про самі інновації, як про „нові комбінації” змін у розвитку, які виходять за рамки процесу оновлення виробництва в замкнутому колі і складаються зі змін у розвитку виробництва і

ринку [17].

Пізніше, в 30-х роках, Шумпетер замість поняття „нова комбінація” вже використовував поняття „інновація”, розуміючи під ним зміну з метою впровадження і використання нових видів споживчих товарів, нових виробничих і транспортних засобів, ринків і форм організації в промисловості. Він вважав, що інновації витісняють старі продукти та виробництва й забезпечують структурну перебудову економіки [17].

Можна зробити висновок, що на думку Шумпетера, предметом інновацій можуть бути: продукт, виробничий процес, а також організація за умови, що вони є новими та запровадженими.

Угорський економіст Б. Санто розглядає інновацію як такий суспільний – технічний – економічний процес, який через практичне використання ідей та винаходів призводить до створення кращих за своїми властивостями виробів, технологій. [14, ст. 9].

Російські економісти Д.В. Соколов, А.Б. Тітов, М.М. Шабанова під інновацією розуміють підсумковий результат створення і освоєння (впровадження) принципово нового чи модифікованого засобу (новизни), що задовольняє конкретні суспільні потреби і надає ряд ефектів (економічний, науково-технічний, соціальний, екологічний) [15].

Н.Н. Молчанов дає таке визначення: інновація – це результат наукової праці, спрямований на удосконалення суспільної практики і призначений для безпосередньої реалізації у суспільному виробництві [11 ст. 5].

Ю. Бажал вважає, що інновація – це зміна технології виробництва речей, яка має історичне значення і є необхідною. Інновація становить стрибок від старої виробничої функції до нової. Великі інновації викликають створення нових підприємств і нового устаткування, проте не кожне нововведення або нове виробництво є інновацією. [2 с.5]

П.Н. Завлін відзначає, що поняття інновація розповсюджується на новий продукт або послугу, спосіб їх виробництва, новину в організаційній,

фінансовій, науково-дослідній та інших сферах, кожне вдосконалення, що забезпечує економію затрат або створює умови для такої економії [6, ст. 8].

Є.А. Уткін інновацією називає об'єкт, який впроваджується у виробництво та який якісно відрізняється більш високим технологічним рівнем, новими споживчими властивостями виробу або послуги, в порівнянні з своїми попередниками [7 ст. 10].

На думку І. Бланка інновація – це нове досягнення у сфері технологій або управління, призначене для використання в операційній, інвестиційній, або фінансовій діяльності підприємства [5 с. 404].

Німецький фахівець Ф. Хаберленд вважає, що інновація охоплює науково-технічні, технологічні, економічні й організаційні зміни, що відбуваються в процесі відтворення. Її основними характеристиками, на думку Хаберленда, є якісна новизна виробів, способів виробництва і технологій у порівнянні з попередніми, темп реалізації, динаміка циклу нововведення, економічна ефективність, соціальні наслідки.

Багато дослідників у сфері інноваційних процесів роблять наголос на цільовій орієнтації інновацій, а також на необхідності досягнення позитивного соціально-економічного ефекту. Такий підхід можна побачити у визначенні інновації В.Н. Лапіним, який інновацію розуміє, як комплексний процес створення, поширення та використання нового практичного засобу (інновації) для кращого задоволення відомої потреби людей.

Необхідність здійснення інноваційної діяльності підприємствами теоретично доведена і підтверджена не тільки вченими, але і міжнародними організаціями.

Так, згідно міжнародних стандартів, що були розроблені для координації робіт зі збору, обробки й аналізу інформації про науку й інновації, які отримали назву „Порадник Фраскати” (документом, прийнятим Організацією економічного співробітництва і розвитку в 1993 році в італійському місті Фраскати), інновація визначається як кінцевий результат інноваційної діяльності, втілений у вигляді нового чи удосконаленого продукту,

впровадженого на ринку, нового чи удосконаленого технологічного процесу, що використовується в практичній діяльності, чи в новому підході до соціальних послуг.

Канадське статистичне управління розглядає інновацію як трансформацію ідеї в новий чи поліпшений продукт чи процес, що користується попитом на ринку. Американські фахівці дотримуються подібної точки зору по питанню визначення інновацій і характеризують їх як усю кошторисну систему, за допомогою якої ідея чи винахід вперше перетворюються в комерційну реальність. Інновація - це сукупність технічних, виробничих і комерційних заходів, що приводять до появи на ринку нових і поліпшених продуктів і до комерційного використання нових і поліпшених виробничих процесів і устаткування.

У статті 1 Закону України № 40-IV від 04.07.2002 р. „Про інноваційну діяльність” інновації визначаються як новостворені (застосовані) і (або) вдосконалені конкурентоспроможні технології, продукція або послуги, а також організаційно-технічні рішення виробничого, адміністративного, комерційного або іншого характеру, що істотно поліпшують структуру та якість виробництва і (або) соціальної сфери [1].

Щодо підприємств, то інновації являють собою, найчастіше, якісно нові вироби чи технології, уперше впроваджені на підприємстві. Таке тлумачення інновації дозволяє підприємству самому визначати для себе, які саме зміни технологічних процесів вважаються інновацією. Подібне трактування інновацій, з позицій виробництва, повинна також враховувати положення справ у галузі. Під інновацією при цьому розуміють вироби і технології, що вводяться вперше в однорідній групі конкурентів. У цьому випадку інноватором буде вважатися учасник однорідного ринку, що випередив на крок своїх конкурентів внаслідок впровадження нововведення.

Необхідність такого широкого трактування поняття інновації обумовлена тим, що воно є відправною точкою при прийнятті стратегічних рішень підприємства, визначає його можливості перемоги в конкурентній боротьбі,

можливості довгострокового росту підприємства.

Виходячи з сучасних поглядів вчених ми дійшли висновку, що у науковій літературі сутність поняття “інновація” не є однозначною і розкривається з використанням різних методологічних підходів.

1. Підхід на підставі застосування наукових досліджень, відкриттів та їх впровадження [3, 9, 10, 13]. Згідно з цим підходом під інновацією розуміється об’єкт, що впроваджений у виробництво за результатами проведеного наукового дослідження або здійсненого відкриття, якісно відмінний від попереднього аналогу. Інновація характеризується більш високим технологічним рівнем, новими споживчими якостями товару або послуги порівняно з попереднім продуктом. Поняття “інновація” застосовується до усіх нововведень, як у виробничій, так і в організаційній, фінансовій, науково-дослідній, учбовій та інших сферах, до будь-яких вдосконалень, що забезпечують економію витрат або навіть створюють умови для такої економії.

2. Підхід з застосуванням концепцій конкурентних переваг [4, 9]. Збільшення ролі інновацій в наш час спричинено тим, що у ринковій економіці інновації є першоосновою конкуренції, оскільки інновація сприяє зниженню собівартості та цін, зростанню прибутків, створенню нових потреб, притоку грошей, підвищенню іміджу (рейтингу) виробника нових продуктів, відкриттю та захопленню нових ринків.

3. Підхід з використанням технологічності інновацій [4, 10]. Опис інновацій базується на міжнародних стандартах. Ці стандарти охоплюють нові продукти і нові процеси, а також їх значні технологічні зміни. Було прийнято два основні типи технологічних інновацій – продуктова (базисна та покращуюча) та процесна. Продуктова інновація охоплює реалізацію нових або вдосконалених продуктів, тому продуктові інновації поділяють на два види: базисна продуктова інновація, покращуюча продуктова інновація. Процесна інновація – це освоєння нових форм і методів організації виробництва щодо випуску нової продукції. При цьому, випуск нової продукції можна

організувати при наявній технології, устаткуванні, енергетичних ресурсах і при використанні традиційних методів організації виробництва та управління.

Російський економіст Ю.Морозов, крім продуктових і процесних, виділяє ще нетехнологічні інновації, під якими мається на увазі зміни в організаційних формах господарської діяльності, а також у факторах соціального характеру та інших зрушеннях [12, с. 12]

Зробивши теоретичний аналіз та узагальнивши думки багатьох вітчизняних та закордонних вчених можна стверджувати, що інноваціями є зміни у виробничо-господарській діяльності підприємства як системи, які забезпечують зростання економічного або соціального ефекту від використання всіх видів ресурсів (фінансових, матеріальних, інтелектуальних, інформаційних тощо). Ті зміни, які не дають такого результату, не є інноваціями, а заходами, що спрощують процеси, покращують окремі характеристики конкретного продукту. Згідно з цим визначенням інновації можуть стосуватися виробів, технологій, засобів виробництва, управління, професійної і кваліфікаційної структури працівників, організаційної структури підприємств.

Також при визначенні поняття інновацій слід підкреслити необхідність практичної реалізації зміни, тобто зробити акцент на характері та призначенні такої зміни. Інновацією в такому випадку вважається впровадження в практику, здійснення та використання нововведення. З цієї точки зору слід вказати на відмінність між поняттями „інновація”, „нововведення”.

Згідно з класичним визначенням, інновація – це не просто нововведення, а нова функція виробництва, „нова комбінація”. Інновація означає іншу якість засобів виробництва, яка досягається не шляхом дрібних поліпшень старого устаткування чи наявної організаційної схеми, а дискретно, поруч з ними, через введення нових засобів виробництва чи систем його організації. Таким чином, кожен інновацію можна вважати нововведенням, однак не кожне нововведення буде інновацією. Прикладом нововведення для конкретного підприємства може бути технологічний процес, який давно використовується в даній галузі, але на підприємстві впроваджений вперше.

Продовжуючи формулювання основних понять теорії інновацій слід зазначити, що інноваційний процес – це процес, який забезпечує практичний результат інноваційної діяльності. В спеціальній економічній літературі існує багато різних підходів до визначення інноваційного процесу, але суть їх зводиться до одного висновку, а саме: інноваційний процес пов'язаний із створенням, освоєнням і поширенням інновацій. Цей процес об'єднує науку, техніку, економіку, підприємницьку діяльність та управління і охоплює весь комплекс відносин в дослідженнях, виробництві, обміні й споживанні.

При дослідженні інноваційних процесів потрібно обов'язково розглянути характерні для них властивості.

Перша властивість інноваційних процесів – це циклічність (тобто, чергуванням еволюційного і радикального розвитку).

Еволюційний розвиток, здійснюваний в рамках певного технічного принципу, заснований на використанні нових комбінацій вже відомих в науці і техніці рішень. В процесі еволюційного розвитку відбувається поступове вдосконалення створюваних типів машин одного покоління. Кожна подальша модель перевершує по певних характеристиках передуючу завдяки все більш повному використанню можливостей даного технічного принципу. Період еволюційного розвитку може продовжуватися багато років і навіть десятиліття, внаслідок чого відбувається поліпшення техніко-економічних параметрів (властивостей) виробів. Проте ефективне використання комбінацій науково-технічного характеру має свої межі. У міру вдосконалення кожного виду техніки можливості, закладені в даній науково-технічній концепції, поступово вичерпуються. Кожна одиниця приросту характеристик нововведень отримується ціною все великих витрат часу і засобів.

Друга властивість інноваційних процесів полягає в його ієрархічному і комплексному характері.

Ієрархічна структура АПК в цілому, і харчової промисловості зокрема, визначає необхідність використання багаторівневого підходу для аналізу інноваційних процесів, оскільки характер змін, пов'язаних з їх здійсненням,

залежить від рівня управління.

Результати нововведень проявляються головним чином на нижніх рівнях управління. Проте дія на економічні показники наголошуються на всіх рівнях, набуваючи на кожному з них специфічного значення. На рівні АПК в цілому йдеться про глобальні напрями НТП. При цьому можуть бути виділені найбільш пріоритетні напрями: на економію живої праці і на економію матеріальних ресурсів і виробництво екологічно чистої продукції. Найважливіші завдання, як правило, не є альтернативними. Не можна вимагати в одному періоді часу економії тільки праці, а в другому – тільки матеріалів, де напрями доповнюються трудозберігаючими і матеріало зберігаючими засобами. Насправді відбувається тільки переважний розвиток того або іншого напрямку, тобто на цьому рівні не може відбуватися однобокий розвиток науки і техніки в напрямі тільки економії праці або тільки матеріальних ресурсів або енергії.

Третя властивість інноваційних процесів – це багатофазність. Перша фаза включає стадії фундаментальних і прикладних досліджень, дослідно-конструкторських розробок, освоєння виробництва і впровадження нової продукції в сферу її використання. На другій фазі (підйом, високі темпи розповсюдження нововведень) здійснюється найбільш широке використання нової техніки, технології, зростають масштаби виробництва, знижується собівартість і досягається найбільший ефект від впровадження. Третя фаза характеризується стабілізацією або навіть зменшенням темпів зростання масштабів виробництва. Четверта фаза – моральне старіння виробу, заснованого на даній ідеї. Фаза звичайно характеризується падінням попиту на техніку, що випускається, і її відставанням від світового рівня.

Четверта властивість інноваційних процесів полягає в довгостроковому їх характері. Перебудова виробництва на новій технічній основі вимагає тривалого часу. Це означає, що чинник часу грає істотну роль в управлінні, у тому числі і плануванні НТП.

Важливо, правильно визначити час початку виробництва нововведення або модифікації колишнього. Технічно доцільним і економічно вигідним є

запуск у виробництво чергового нововведення в той час, коли попереднє нововведення ще знаходиться у фазі циклу впровадження.

П'ята властивість інноваційних процесів – це вплив на вдосконалення виробничих структур і зростання складності створюваних нововведень.

Складність оновлення сучасних технічних систем характеризується тим, що вони складаються з багатьох тисяч деталей. Збільшення складності викликається і тим, що у виробничу техніку все частіше вбудовуються автоматичні контрольні, регулюючі і такі, що управляють елементи. Техніка постійно ускладнюється також в наслідок розширення нового вигляду використовуваної сировини, матеріалів, напівфабрикатів, що отриманих по кооперативних постачаннях: для виготовлення багатьох виробів в даний час кооперуються сотні і навіть тисячі підприємств різних галузей промисловості. Нарешті, збільшення складності техніки відбувається у міру розвитку технології, що підвищує вимоги до засобів виробництва цієї техніки.

Шоста властивість інноваційних процесів. На сучасному етапі – це їх вплив на прискорення процесу оновлення виробництва. Аналіз цієї тенденції показує, що збільшення темпів оновлення виробництва є слідством прискореного морального старіння техніки. В цілому спостерігається тенденція до скорочення життєвого циклу окремих типів виробів.

Висновки. В даній статті ми розкрили поняття інновація та нововведення дійшли висновку, що нововведення найчастіше розглядається як об'єкт впровадження на підприємстві нової продукції, техніки, технології, методу управління. Інновація ж сприймається як цілеспрямована діяльність підприємства по формуванню, сприйняттю, реалізації і наступному поширенню нововведення. Таким чином, нововведення може бути елементом інновації, але не її аналогом. А також розкрили основні властивості інноваційних процесів.

Використана література:

1. Закон України „Про інноваційну діяльність” від 4.07. 2002
2. Бажал Ю.М. Економічна теорія технологічних змін: Навчальний посібник. – Київ: Заповіт, – 1996. – 240 с.

3. Бажал Ю.М. Економіка інноваційних процесів // Вісник Інституту економічного прогнозування. – 2002(1). – С. 3-17
4. Балабанов И.Т. Инновационный менеджмент. – Спб.: Питер, 2001. – 304
5. Бланк І.О. Стратегія і тактика управління фінансами. К.: АДЕФ – Україна; МП «ИТЕМ ЛТД», 1996. – 534 с.
6. Завлин П.Н. Оценка эффективности инноваций. - СПб.: Бизнес-пресса, 1998. - 215 с.
7. Инновационный менеджмент // Уткин Э.А., Морозова Г.И., Морозова Н.И. – М.: Акалис, 1996. – 232 с.
8. Краснокутська Н.В. Інноваційний менеджмент: Навч. посібник. – К.: КНЕУ, 2003.
9. Курс инновационного менеджмента: 1997 / под ред. А.Коренного – К.: НИИ Статистика, 1997. – 336 с.
10. Лапко О. Інноваційна діяльність в системі державного регулювання – К.: ІЕП НАНУ, 1999. – 254 с.
11. Молчанов Н.Н. Инновационный процесс: организация и маркетинг. – Спб.: Изд-во Спб. университета, 1995. – 144 с.
12. Морозов Ю.П. Инновационный менеджмент: Учебное пособие для вузов. – М.: ЮНИТИ-ДАНА, 2001. – 446 с.
13. Основы инновационного менеджмента: Теория и практика / Под ред. П.Н.Завлина и др. – М.: ОАО “НПО Изд-во “Экономика”, 2000 – 475 с.
14. Санто Б. Инновация как средство экономического развития: Пер. с венг./ ред. и вступ. Ст. Б.В. Сазанова. – М.: Прогресс, 1990. – 296 с.
15. Соколов Д.В., Титов А.Б., Шабанова М.М. Предпосылки анализа и формирование инновационной политики. - СПб.: ГУЭФ, 1997.– 270 с.
16. Тоффлер Э. Шок будущего: Пер. с англ. – М.: АСТ, 2002
17. Шумпетер Й. Теория экономического развития //Пер. с англ. – М.: Прогресс. 1992